

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ____ ” _____ 20 ____ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 6.030508 «Фінанси і кредит»
(шифр та найменування спеціальності)

на тему: «Бюджети об'єднаних територіальних громад у процесі
фінансової децентралізації в Україні»

Виконавець:

Студент факультету фінансів та
банківської справи

Маринов Дмитро Михайлович _____

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Коцюрубенко Г.М. _____

/підпис/

Одеса 2019

АНОТАЦІЯ

Маринов Д.М. «Бюджети ОТГ у процесі фінансової децентралізації в Україні».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності «6.030508 Фінанси і кредит»

Одеський національний економічний університет – Одеса, 2019

У роботі розглядаються теоретичні та законодавчі аспекти бюджетів об'єднаних територіальних громад і фінансової децентралізації. Проаналізовано стан бюджетів об'єднаних територіальних громад в бюджетній системі України та оцінено вплив місцевих бюджетів на економічний розвиток територіальних громад (на прикладі с. Криничне). Досліджено зарубіжний досвід реформування місцевих бюджетів та запропоновано напрями підвищення ефективності функціонування бюджетів об'єднаних територіальних громад в Україні.

Ключові слова: місцеві бюджети, об'єднані територіальні громади, органи місцевого самоврядування, доходи та видатки об'єднаних територіальних громад, фінансова децентралізація.

ANNOTATION

Marinov D. «Budgets of the united territorial communities in the process of financial decentralization in Ukraine»

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty «7.03050801. Finance and Credit»

Odessa National Economics University – Odessa, 2019

The work deals with the theoretical and legislative aspects of the budgets of the combined territorial communities and financial decentralization. The state budget of the united territorial communities in the budgetary system of Ukraine is analyzed and the influence of local budgets on the economic development of territorial communities is estimated (for example, village Krinichne). The directions of increase of efficiency of functioning of budgets of the combined territorial communities in Ukraine.

Key words: local budgets, united territorial communities, bodies of local self-government, incomes and expenditures of united territorial communities, financial decentralization.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ЗАКОНОДАВЧІ ОСНОВИ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	7
1.1. Економічна сутність та етапи розвитку місцевих бюджетів.....	7
1.2. Джерела формування та напрями використання бюджетів об'єднаних територіальних громад.....	15
1.3. Теоретичні та законодавчі основи фінансової децентралізації.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В БЮДЖЕТНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....	27
2.1. Аналіз формування доходів бюджетів об'єднаних територіальних громад.....	27
2.2. Моніторинг видатків бюджетів об'єднаних територіальних громад.....	37
2.3. Оцінювання впливу місцевих бюджетів на економічний розвиток територіальних громад (на прикладі с. Криничне).....	45
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БЮДЖЕТІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ.....	53
3.1. Зарубіжний досвід реформування місцевого самоврядування.....	53
3.2. Стратегічні орієнтири розвитку бюджетів об'єднаних територіальних громад в умовах фінансової децентралізації в Україні.....	59
3.3. Перспективи формування об'єднаних територіальних громад в Одеській області (на прикладі с. Криничне).....	63
ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку України найбільш актуальним стає питання соціально-економічного розвитку регіонів, яке не можливе без зміцнення фінансової незалежності цих регіонів. Проблеми фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування щороку збільшуються. Постійна нестача фінансових ресурсів, а також нестабільність дохідних джерел місцевих бюджетів, в тому числі бюджетів об'єднаних територіальних громад та їх висока залежність від міжбюджетних трансфертів зумовило розпочати реформування місцевої влади в Україні.

Для забезпечення фінансової спроможності органів місцевого самоврядування з кінця 2014 року в Україні розпочинається процес децентралізації місцевих органів самоврядування та реформування міжбюджетних відносин, що призвело до кардинальних змін при формуванні місцевих бюджетів.

Місцеві бюджети, у тому числі бюджети об'єднаних територіальних громад є вагомим чинником економічного зростання, основними проблемами функціонування є формування достатньої фінансової бази за рахунок як власних надходжень, так і міжбюджетних трансфертів. Нерозвиненість інфраструктури регіональних фондових ринків та відсутність дієвого механізму фінансування регіональних цільових програм економічного розвитку не дає можливості залучати інвестиційні ресурси для побудови економіки інноваційного типу на місцях. Окреслена проблематика визначає актуальність обраної теми.

Розв'язанням окреслених проблем займалися такі вітчизняні науковці, як О.Ю. Матвеева, Н.Б. Татарин, І.О. Луніна, І.С. Волохова, М.О. Слатвінська, О.Є. Дахнова, О.П. Кириленко, В.С. Кравцов, Т.О. Кір'язова, В.В. Валігула, Н.Г. Пігуль, В.О. Остапчук та інші.

Метою дослідження є дослідження теоретичних, законодавчих та практичних засад формування та виконання бюджетів ОТГ, а також розробка рекомендації щодо визначення стратегічних орієнтирів розвитку бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Досягнення поставленої мети вирішувалося шляхом розв'язання наступних завдань:

- дослідити сутність та етапи розвитку місцевих бюджетів;
- розглянути джерела формування та напрями використання бюджетів об'єднаних територіальних громад;
- узагальнити теоретичні та законодавчі основи фінансової децентралізації;
- проаналізувати формування доходів об'єднаних територіальних громад;
- провести моніторинг видатків бюджетів об'єднаних територіальних громад;
- оцінити вплив місцевих бюджетів на економічний розвиток територіальних громад (на прикладі с. Криничне);
- дослідити зарубіжний досвід реформування місцевого самоврядування;
- запропонувати стратегічні орієнтири розвитку бюджетів об'єднаних територіальних громад в умовах фінансової децентралізації в Україні;
- обґрунтувати перспективи формування об'єднаних територіальних громад в Одеській області (на прикладі с. Криничне).

Об'єктом дослідження є процес формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад в процесі фінансової децентралізації.

Предметом дослідження є економічні відносини, що виникають в процесі формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад в процесі фінансової децентралізації в Україні.

Методи дослідження. В основу методології дослідження покладено діалектичний метод наукового пізнання, системний та комплексний підхід до вивчення теоретичних аспектів формування місцевих бюджетів, у межах якого у роботі використовувались методи аналізу, синтезу, аналогії, статистичні прийоми групування, графічно-табличний метод, історичний метод та метод узагальнення. В процесі дослідження використані методи фундаментального аналізу для визначення теоретичних та законодавчих основ бюджетів об'єднаних територіальних громад, методи дослідження фактів, явищ і реалій існуючої практики для аналізу бюджету громад, методи постановки цілей і рекомендацій щодо їх досягнення, логічного узагальнення, системно-функціонального аналізу напрямків підвищення ефективності функціонування бюджетів об'єднаних територіальних громад.

Інформаційно-аналітичною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти. У кваліфікаційній роботі також використовуються звітні дані Міністерства фінансів України та Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, дані фінансового звіту Криничненської сільської ради Болградського району, а також монографії, наукова періодична література.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Результати дослідження, що були проведені в випусковій роботі, освітлені під час участі у II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Сучасні інструменти управління корпоративними фінансами» з доповіддю «Місцеві бюджети в умовах децентралізації в Україні» (КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, 7 грудня 2018 року), результати якої опублікована у студентському збірнику матеріалів конференції.

Структура дослідження складається з 3 основних розділів. У першому розділі висвітлено економічну сутність та етапи розвитку місцевих бюджетів, джерела формування та напрями використання бюджетів ОТГ, а також теоретичні та законодавчі основи фінансової децентралізації. У другому розділі проаналізовано формування доходів бюджетів ОТГ та проведено моніторинг видатків бюджетів ОТГ, проведено оцінку впливу місцевих бюджетів на економічний розвиток територіальної громади (на прикладі с. Криничне). У третьому розділі подано інформацію про зарубіжний досвід реформування місцевого самоврядування, запропоновані стратегічні орієнтири розвитку бюджетів ОТГ в умовах фінансової децентралізації та наведені перспективи формування ОТГ в Одеській області (на прикладі с. Криничне).

Робота складається з 74 сторінок друкованого тексту, містить 3 таблиці, 19 рисунків, перелік використаної літератури налічує 41 джерело.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Встановлено, що в науковій літературі місцеві бюджети розглядається як поліфункціональна система економічних (грошових) відносин, які встановлюються між органами місцевого самоврядування та державою, з приводу використання та ефективного розподілу ВВП в грошовому еквіваленті з метою найбільш повного задоволення потреб місцевих органів влади. На основі дослідження наукових джерел щодо еволюції місцевих бюджетів вивчено етапи їхнього історичного досвіду та виявлено, що особливості становлення місцевих бюджетів в різні періоди історичного розвитку пов'язані з розвитком економічної системи.

2. Дослідження джерел формування та напрямків використання бюджетів об'єднаних територіальних громад дозволило дійти висновку, що бюджети об'єднаних територіальних громад входять до складу бюджетів місцевого самоврядування, які в свою чергу входять до складу місцевих бюджетів. Доходами бюджетів об'єднаних територіальних громад були визначені податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справлення яких передбачено законодавством України. А видатками визначили кошти, що спрямовані на здійснення програм та заходів передбачених бюджетом об'єднаної територіальної громади.

3. Встановлено, що процес децентралізації в Україні розпочато з початком реформування адміністративно-територіального устрою країни та з прийняттям Закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Визначено, що децентралізація – це передача певних повноважень, функцій, відповідальності та фінансових ресурсів з державної влади до органів місцевого самоврядування. Одним з основних видів децентралізації визначено фінансову децентралізацію, до складу якої входять бюджетна та фіскальна децентралізація.

4. Аналіз формування доходів бюджетів об'єднаних територіальних громад показав, що одним з найголовніших досягнень процесу фінансової децентралізації в Україні є збільшення частки місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України. Визначено, що з 2014 року почалось збільшення частки місцевих бюджетів (з

трансфертами) у Зведеному бюджеті України і у 2018 році ця частка склала більше 50%. Позитивним явищем в розвитку органів місцевого самоврядування стало значний приріст власних доходів місцевого бюджету, що стало можливим завдяки процесу фінансової децентралізації в Україні. Проаналізувавши податкові надходження об'єднаних територіальних громад, було визначено, що основним бюджетоутворюючим податком став податок на доходи фізичних осіб, який до початку децентралізаційної реформи не входив до складу податкових надходжень сільських та селищних громад.

5. Моніторинг видатків бюджетів об'єднаних територіальних громад, показав, що в останні роки місцеві бюджети стали більш спроможними, що дало змогу ефективніше здійснювати свої повноваження в сфері соціального та економічного розвитку відповідних територіальних громад. Встановлено зростання питомої ваги видатків місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті з 43,1% у 2014 році до 45,6% у 2018 році, що свідчить про зростання ролі місцевого самоврядування у сфері публічних послуг. З початком реформи фінансової децентралізації в Україні значно збільшилась державна фінансова підтримка органів місцевого самоврядування, так в 2019 році порівняно з 2014 роком в 41,5 рази зросла державна підтримка місцевого та регіонального розвитку. Основні фінансові ресурси в якості бюджетних трансфертів передаються об'єднаним територіальним громадам, що дало змогу їм за декілька років значно підвищити рівень спроможності як населення громади, так і самої громади в цілому.

6. З 2016 року ми спостерігаємо зростання доходів бюджету села Криничне. Основним податковим надходженням, яке в першу чергу формує бюджет села є єдиний податок як від юридичних осіб, так і від фізичних. Фінансова децентралізація принесла позитивні явища в зростанні суми трансфертів, що безпосередньо збільшують спроможність громади. Встановлено, що тенденція розвитку видатків села Криничне має чітко виражену тенденцію до зростання, що свідчить про збільшення фінансових можливостей органів місцевого самоврядування. Значний обсяг видаткових повноважень забезпечується як через власні, так й через делеговані повноваження. Саме відповідність між можливостями

і потребами місцевих бюджетів визначає їхню фінансову спроможність забезпечувати населення суспільними благами.

7. Визначено, що сьогодні велика увага приділяється зарубіжному досвіду законодавчого забезпечення реформи місцевого самоврядування, так як більшість країн з розвинутою економікою на певному етапі свого розвитку проходили через проблему реформування місцевої влади. Досвід реформ у зарубіжних країнах свідчить про важливу роль у демократизації і трансформації суспільства. Тенденція до широкого її впровадження спостерігається в адміністративній, політичній, бюджетно-фінансовій, соціальній сферах, сприяє розвитку людського потенціалу, відповідальності влади, покращанню якості надання державних і громадських послуг, консолідації суспільства, вирішенню економічних, правових, політичних, етнічних проблем.

8. В роботі висвітлені стратегічні орієнтири розвитку бюджетів об'єднаних територіальних громад в умовах фінансової децентралізації в Україні. Досліджені основні завдання другого етапу децентралізаційної реформи в Україні, основні з яких це, затвердження нової територіальної основи для діяльності органів влади на рівні громад та районів, створення належної фінансової бази для здійснення повноважень місцевого самоврядування, упорядкування системи державного контролю та нагляду за діяльністю органів місцевого самоврядування. Основними можливостями об'єднання громад визначено, оптимізацію територіальної структури, підвищення рівня доцільності капіталовкладень, покращення привабливості регіонів та підвищення ефективності управління територією.

9. Обґрунтовано перспективи формування об'єднаних територіальних громад в Одеській області (на прикладі с. Криничне). Досліджені основні переваги об'єднання територіальних громад, а саме ефективне управління, отримання додаткових фінансових ресурсів для розвитку інфраструктури, забезпечення економічного розвитку територій та самостійності громади, пряма співпраця с Державним бюджетом тощо. Визначені основні переваги та недоліки села Криничне серед інших та охарактеризовано перспективний план розвитку інфраструктури на найближчі роки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Місцеві фінанси: підруч. / за ред. д.е.н. О.П. Криленко. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2014. – 448 с.
2. Матвєєва О.Ю. Використання економічно орієнтованого підходу до визначення поняття “місцеві бюджети” як основи фінансового забезпечення місцевого самоврядування / О. Матвєєва // Державне управління та місцеве самоврядування [Електронний ресурс]. — 2010. — Вип. 2. — Режим доступу: http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_02%285%29/10moyzms.pdf.
3. Татарин Н.Б. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування / Н.Б. Татарин, В.В. Войтович // Науковий вісник УНУ (Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»). – 2017. - №11. – С. 159-162
4. Дахнова О.Є. Місцеві бюджети як основа фінансова забезпечення розвитку регіонів України / О.Є. Дахнова, І.В. Матросова // ХІФ КНТЕУ – 2017 – №9 – С. 514-517
5. Конституція України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
6. Корягін М.В. Етапи розвитку місцевих бюджетів в Україні / М.В. Корягін // Збірник науково-технічних праць НЛУ – 2011. - №21 – С. 238-241
7. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) / О. П. Кириленко // . – К.: НІОС - 2000. – 384 с.
8. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
9. Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII «Про добровільне об’єднання територіальних громад» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>
10. Джерела доходів місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/uploads/attachment/document>

11. Кравцов В.С. Реформа адміністративно-територіального устрою: результати, проблеми, подальші дії / В.С. Кравцов, П.В. Жук // Стратегічна панорама – 2016 - №2 – С. 104-112

12. Заславська О.І. Фінансова децентралізація в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку / О.І. Заславська, В.О. Огородник // Науковий вісник Ужгородського університету («Серія «Економіка») – 2017 - №2 – С. 261-266

13. Слатвінська М.О. Фіскальна децентралізація в Україні: недоліки та перспективи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7265/1/Фискальная%20децентрализация%20в%20Украине%20недостатки%20и%20перспективы.pdf>

14. Хамініч С.Ю. Особливості фіскальної децентралізації в умовах розвитку національного господарства України / С.Ю. Хамініч, В.М. Клімова // Вісник Дніпропетровського університету (Серія «Економіка») – 2011. - №5 – С. 143-148

15. Кир'язова Т.О. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації / Т. О. Кир'язова // Наукові підходи у реформуванні сучасної економічної системи: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет- конференції економічного спрямування. – Тернопіль, 2017. – С. 88-90

16. Боголепов Д.П. Краткий курс финансовой науки [Учеб. для вузов] / Д.П. Боголепов. – Х. : Пролетарий, 1929. – 198 с.

17. Валігула В.В. Фінансові ефекти фіскальної децентралізації в Україні / В.В. Валігула, Л. Амбрик // Фінансова децентралізація – Тернопіль, 2016 – С. 123-135

18. Луніна І.О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформи / І.О. Луніна // Економіка Україна – 2014 - №11 – С. 61-75

19. Доходи бюджету України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://cost.ua/budget/revenue/>

20. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 квітня 2019 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/396/10.04.2019.pdf>

21. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 лютого 2019 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/378/10.02.2019_ukr.pdf

22. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 лютого 2018 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.slideshare.net/Decentralizationgovua/12-2018>

23. Остапчук В.О. Фінансова децентралізація в Україні: Поточний стан та перспективи розвитку / В.О. Остапчук // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету – 2016 –С. 68-71

24. Пояснювальна записка до фінансового звіту села Криничне Болградського району Одеської області за 2016 р.

25. Пояснювальна записка до фінансового звіту села Криничне Болградського району Одеської області за 2017 р.

26. Пояснювальна записка до фінансового звіту села Криничне Болградського району Одеської області за 2018 р.

27. Аналіз виконання та структура видатків бюджету села Криничне за 2018 рік [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/15307512000/info?year=2018&month=12>

28. Хріпливець Д.Є. Теоретичні засади моделей місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. Режим доступу: [file:///D:/uur_2010_9_14%20\(1\).pdf](file:///D:/uur_2010_9_14%20(1).pdf)

29. Маєв А. Децентралізація влади у Франції: досвід для України [Електронний ресурс]. Режим доступу: file:///Downloads/apdyo_2012_3_25.pdf

30. Мірзабекова К.С. Польський досвід децентралізації публічної влади та організації місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11511/1/Mirzabekova.pdf>

31. Демченко О.П. Європейський досвід бюджетної децентралізації та перспективи для України / О.П. Демченко, К.А. Яковенко // Науковий вісник МукДУ – Мукачево, 2018 - №16 – С. 724-729

32. Забейворота Т.В. Зарубіжний досвід упровадження адміністративно-територіальної реформи в умовах децентралізації влади / Т.В. Забейворота // Теорія та практика державного управління – Львів – 2014 - №3 – С. 1-6

33. Пігуль Н.Г. Зарубіжний досвід проведення децентралізаційних реформ / Н.Г. Пігуль, О.В. Люта // Науковий вісник МНУ ім. В.О. Сухомлинського – 2016 - №9 – С. 684-688

34. Децентралізація в країнах Балтії та Скандинавії. Частина 2 [Електронний ресурс]. Режим доступу:<https://decentralization.gov.ua/news/2917?page=291>

35. Про затвердження плану заходів з реалізації нового етапу реформування місцевого самоврядування територіальної організації в Україні на 2019-2021 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.01.2019 р. № 77 [Електронний ресурс]. Режим доступу:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/77-2019-p?lang=en>

36. Волохова І.С. Вектори зростання надходжень до місцевих бюджетів України / І.С. Волохова // Науковий вісник УжГНУ (Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»). – 2019. – №23 – С. 39-42

37. Хрупович С.Є. Фінансова спроможність бюджетів об'єднаних територіальних громад / С.Є. Хрупович, Т.В. Подвірна // Науковий вісник МДУ (Серія «Економіка і суспільство»). – 2017. – №13 – С. 1259-1262

38. Панчишин Р. Основні переваги об'єднаної територіальної громади як форми організації місцевого самоврядування в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/3/part_1/6.pdf

39. Моніторинг процесу децентралізації влади та реформування місцевого самоврядування станом на 10 травня 2019 [Електронний ресурс]. Режим доступу:<https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/402/10.05.2019.pdf>

40. Формування перспективного плану об'єднання територіальних громад Одеської області: загальні підходи та практичні аспекти [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://kodima-rda.odessa.gov.ua/files/kodima-rda/files/silrada/>

41. Бюджети та структура доходів м. Болград та сіл Болградського району Одеської області [Електронний ресурс]. Режим доступу:<https://openbudget.gov.ua/local-budget/15307200000/local-incomes>